

GOST AUTOR

PREKO MOSTOVA I ČUPRIJA

Potreba za reformom velikih društvenih, državnih i javnih preduzeća

Lu Brefor, šef Kancelarije Svetske banke u Srbiji

Nakon više od jedne decenije tranzicije, uloga države u srpskoj privredi i dalje je prisutna. Udeo privatnog sektora u BDP-u Srbije iznosi samo 60%, dok se u gotovo svim drugim zemljama regiona kreće između 70% i 80%. Iako je država putem raznih kanala uključena u aktivnosti privrede, ovde bih želeo da se usredsredim na državne kompanije.

Zašto ih razmatramo?

Možda iz razloga što srpska izreka oslikava njihovo stanje: „Što ne platiš na mostu, platićeš na čupriji“.

I zaista, ako se samo razmotre direktne subvencije, troškovi privrede su mnogo kompleksniji nego što izgledaju. Direktne subvencije su dobila samo dva velika preduzeća. Ona su, međutim, zajedno dobila više od 430 miliona evra iz budžeta tokom protekle tri godine.

Ali Vlada podržava i društvena preduzeća putem garancija za komercijalne kredite. Od decembra 2011, država je dala garancije za takve kredite u ukupnom iznosu od 1,6 milijardi evra (gotovo 5% BDP-a). Garancije države su se dalje proširile u 2012, uključujući, na primer, 70 miliona evra za Galeniku – kompaniju koja posluje u komercijalnom sektoru.

Pored toga, značajna podrška državnim preduzećima realizuje se i putem indirektnih subvencija obezbeđenih u vidu neizmirenih obaveza prema drugim subjektima (uključujući neplaćen porez, doprinose za penziono i zdravstveno osiguranje), za koje je na kraju odgovorna Vlada. Prema preliminarnim podacima dobijenim od Ministarstva finansija i Agencije za privatizaciju, stanje neizmirenih obaveza velikih komunalnih preduzeća prema državnim entitetima iznosilo je najmanje 260 miliona evra, a kompanija u restrukturiranju najmanje 600 miliona evra (što je ukupno verovatno više od jedne milijarde evra, ili 3,3% BDP-a).

Postoji i širi ekonomski trošak. Poboljšanje efikasnosti javnih preduzeća unapredilo bi opštu konkurentnost srpske privrede.

Pogledajmo, recimo, prevoz železnicom.

Ona je jedan od ključeva da Srbija sprovede svoju izvoznu strategiju rasta i da iskoristi svoju šansu kao čvorište za logističke usluge u povezivanju Istočne i Zapadne Evrope. Ipak, nakon osam godina i oko 1,2 milijardi evra direktnih subvencija, prosečna brzina na prugama u Srbiji ostaje tek 25 km/h u komercijalnom transportu, a produktivnost teretnih vagona je tek polovina proseka Evropske unije.

Na isti način, gubici u distributivnoj mreži Elektroprivrede Srbije (zbog propale distributivne mreže, neispravnih električnih brojila, neplaćenih i verovatno u velikoj meri nenaplativih dugova, kao i direktne krađe struje od strane potrošača) sada iznose oko 15,8% bruto potrošnje električne energije. Poređenja radi, ovi gubici u Češkoj Republici iznose 5,6%, a u Slovačkoj 5,2%. Ovakav gubitak prihoda očigledno utiče na nemogućnost kompanije da uloži ni približno onaj iznos koji bi bio potreban da modernizuje svoja zastarela postrojenja, a da time izbegne rizik prevelikog oslanjanja na skup uvoz električne energije u budućnosti.

Konačno, procenjuje se da javna preduzeća u portfoliju Agencije za privatizaciju kontrolišu sredstva u vrednosti od oko 5,6 milijardi evra, što je uglavnom „mrtav kapital“. Jedna kompanija se, na primer, nalazi u restrukturiranju čitavu deceniju, a zemljište kojim upravlja – procenjeno na znatno iznad 100 miliona evra – „mrtvo“ je tokom čitavog ovog perioda. Deset godina kasnije, ovaj dragoceni resurs nije produktivno iskorišćen od strane drugih entiteta, niti ga koristi sama kompanija za, na primer, razvrstavanje nefunkcionalnog zaduživanja prema komercijalnim bankama ili za investiranje sredstava u modernizaciju svoje opreme, što bi joj moglo pružiti šansu da nastavi sa održivim poslovanjem.

Reforme javnih preduzeća trebalo bi da predstavljaju glavni stub modela postkriznog rasta. Poboljšanja ne moraju nužno doći od privatizacije, ali ako to ne bude slučaj, svakako treba da dođu iz depolitizacije, boljeg upravljanja, transparentnosti i odgovornosti, kao i boljeg učinka. Zanimljivo je da malo ljudi smatra da su reči *efikasnost*, *efektivnost* i *produktivnost* neadekvatne kada govorimo o privatnom sektoru. Međutim, kada je posredi debata o državi ili o sektoru državnih preduzeća, upotreba istih ovih reči često se smatra ideološkim pokretačem beskompromisnog napada na javne službe. Da li je došlo vreme da se razmotre i razdvoje emocije, interesne grupe i ekonomija? Možda isti oni koji osuđuju jednokratni podsticaj Vlade u iznosu od 5.000 do 10.000 evra po poslu za privlačenje novih produktivnih i izvožno orijentisanih investicija ne nalaze ništa sporno u plaćanju subvencija u vrednosti od 6.000 do 7.000 evra po poslu državnim preduzećima, iz godine u godinu? Koja investicija je bolja?